

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולמן בן הרב ישראל זצ"ל

זמן הקריאה בכפרים ובערים

(כ' א') **משנה:** מגילה נקראת ב"א ב"ב ב"ג ב"ד בט"ו, לא פחות ולא יותר. כרכין המוקפין חומה מימות יהושע בן נון קורין בט"ו. כפרים ועיירות גדולות קורין ב"ד. אלא (היכי משכחת לה י"א, י"ב, י"ג) שהכפרים מקדימין ליום הכניסה.¹

(המשך משנה): כיצד?

חל להיות י"ד בשני, כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום, ומוקפות חומה למחר.

חל (י"ד) להיות בשלישי או ברביעי, כפרים מקדימין ליום הכניסה (שהוא י"ג או י"ב), ועיירות גדולות קורין בו ביום, ומוקפות חומה למחר.

חל (י"ד) להיות בחמישי, כפרים ועיירות גדולות קורין בו ביום, ומוקפות חומה למחר.

חל (י"ד) להיות ערב שבת, כפרים מקדימין ליום הכניסה, ועיירות גדולות ומוקפות חומה קורין בו ביום.

חל (י"ד) להיות בשבת, כפרים ועיירות גדולות מקדימין וקורין ליום הכניסה, ומוקפות חומה למחר.

חל (י"ד) להיות אחר השבת, כפרים מקדימין ליום הכניסה (שהוא יום חמישי היוצא ב"א), ועיירות גדולות קורין בו ביום ומוקפות חומה למחר.

מגילה נקראת באחד עשר. מנלן?

מנלן? כדבעינן למימר לקמן: חכמים הקילו על הכפרים להיות מקדימין ליום הכניסה כדי שיספקו מים ומזון לאחיהם שבכרכים!

אנן הכי קאמרינן: מכדי כולהו אנשי כנסת הגדולה תקנינהו, דאי סלקא דעתך אנשי כנסת הגדולה ארבעה עשר וחמשה עשר תקון, אתו רבנן ועקרי תקנתא דתקיננו אנשי כנסת הגדולה! **והתנן** (עדויות א,ה): אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבירו אלא אם כן גדול ממנו בחכמה ובמנין! אלא פשיטא כולהו אנשי כנסת הגדולה תקינו, היכא רמיזא?

אמר רב שמן בר אבא אמר רבי יוחנן: אמר קרא² "לְקַיֵּם אֶת יְמֵי הַפְּרִים הָאֵלֶּה בְּזִמְנֵיהֶם", זמנים הרבה תקנו להם.

ואימא תריסר ותליסר!

כדאמר רב שמואל בר יצחק: שלושה עשר זמן קהילה לכל היא, ולא צריך לרבוויי. הכא נמי שלושה עשר זמן

1. נתנו להם חכמים רשות להקדים הקריאה ליום הכניסה, יום שני או חמישי שלפני י"ד, שהכפרים מתכנסין לעיירות למשפט. לפי שבת דין יושבין בעיירות בשני ובחמישי כתקנת עזרא (בבא קמא פ"ב א'), והכפרים אינן בקיאים לקרות, וצריכין שיקראנה להם אחד מבני העיר, ולא הטריחום חכמים להתאחר ולבא ביום ארבעה עשר, ופעמים שיום הכניסה בשלושה עשר ופעמים שהוא באחד עשר. רש"י.

2. אסתר ט, לא.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

קהילה לכל היא, ולא צריך לרבווי.

אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן: זו דברי רבי עקיבא סתימתאה.³ אבל חכמים אמרו: בזמן הזה, הואיל ומסתכלין בה, אין קורין אותה אלא בזמנה.

תניא נמי הכי: אמר רבי יהודה: אימתי (הקלו חכמים על הכפרים)? בזמן שהשנים כתיקנן וישראל שרויין על אדמתן.⁴ אבל בזמן הזה, הואיל ומסתכלין בה, אין קורין אותה אלא בזמנה.

(ב' ב') כרכים המוקפים חומה מימות יהושע בן נון קורין בחמשה עשר וכו' מנהני מילי? אמר רבא: דאמר קרא⁵ "על פן היהודים הפּרזים" הישבים בערי הפּרזות" וגו', מדפרזים בארבעה עשר - מוקפין בחמשה עשר.

(והטעם שצריך מוקפת מימות יהושע בן נון) יליף פרזי פרזי, כתיב הכא "על פן היהודים הפּרזים", וכתיב התם "לְבַד מַעְרֵי הַפְּרָזִי הַרְבֵּה מְאֹד", מה להלן מוקפת חומה מימות יהושע בן נון, אף כאן מוקפת חומה מימות יהושע בן נון.

(ומקשה) אלא שושן כמאן, לא כפרזים ולא כמוקפין?

אמר רבא ואמרי לה כדי: שאני שושן הואיל ונעשה בה נס.

שיטות הראשונים

מתי אין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חבריו: כתב הרמב"ם "בית דין שגזרו גזרה או התקינו תקנה והנהיגו מנהג, ופשט הדבר בכל ישראל, ועמד אחריהם בית דין אחר ובקש לבטל דברי הראשונים, ולעקר אותה התקנה ואותה הגזרה ואותו המנהג - אינו יכול, עד שיהיה גדול מן הראשונים בתקמה ובמנין. היה גדול בתקמה אבל לא במנין, במנין אבל לא בתקמה - אינו יכול לבטל את דבריו. אפלו בטל הטעם שבגללו גזרו הראשונים או התקינו - אין האחרונים יכולין לבטל עד שיהיו גדולים מהן. והיאך יהיו גדולים במנין, הואיל וכל בית דין ובית דין של שבטעים ואחד הוא? זה מנין חכמי הדור שהספיקו וקבלו הדבר שאמרו בית דין הגדול, ולא חלקו בו."⁸

באלו מקרים אין יכול ב"ד הגדול מהראשון לבטל דבריו: כתב הרמב"ם, "במה דברים אמורים? בדברים שלא אסרו אותן כדי לעשות סג, אלא בשאר דיני תורה. אבל דברים שראו בית דין לגזר או לאסור אותן לעשות סג - אם פשט אסורן בכל ישראל, אין בית דין הגדול אחר יכול לעקרן ולהתירן, אפלו היה גדול מן הראשונים." ודעת הראב"ד, שאף בתקנות

3. הרבה סתם משנה סתם רבי שהן דברי רבי עקיבא. רש"י.

4. שהשנים מתעברות על פי בית דין, והחדשים המקדשין בבית דין שולחין שלוהיהן להודיע אימתי הוקדש ניסן, ועושין מועדים על פי שולחין. והשולחין מגיעין עד הפסח לקצה ארץ ישראל.

5. אסתר ט, ט: על פן היהודים הפּרזים הישבים בערי הפּרזות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר שמחה ומשתה יום טוב ומשלוח מנות איש לרעהו.

6. עיר שאין לה חומה, ומתוך כך ישיבתה נפוץ ופרוז, ומרוחקין משכונה לשכונה. רש"י.

7. אי ילפינן הך גזירה שוה, היאך עשו אותן שבשושן בחמשה עשר הא פרזי הוא, ולא ידעינן בה שהוקפה מימות יהושע. רש"י.

8. נראה מדברי הרמב"ם שרק בבית דין של שבטים ואחד נאמר הדין שאין בית דין קטן ממנו יכול לבטל דבריו. וצ"ב. מקורות: רמב"ם (הל' ממרים בב),

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

שאינן לסייג הדין כן. ותוספות כתבו שרק ב"ח דבר אין בית דין יכול לבטל אפילו הוא גדול.⁹
זמן קהילה לכל היא: רש"י פירש, שנקהלו לעמוד על נפשם, ולכך לא צריך קרא לריבויי שיהא ראוי לקרייה, דעיקר הנס
בו היה.¹⁰ **ורבינו תם** פירש, שהכל מתאספין לתענית אסתר, ובאים בני הכפרים לעיירות לומר סליחות ותחנונים, לפי
שבו נקהלו לעמוד על נפשם והיו צריכים רחמים.¹¹

תענית אסתר: מכאן נראה **לרבינו תם** סעד לתענית אסתר שאנו עושין.¹² וכתב **הרא"ש**, ומה שאנו מקדימין התענית
ליום חמישי היכא שחל פורים להיות במוצאי שבת, ולא עבדינן ליה בערב שבת, נמצא בתשובת **הגאונים** לפי שרגילין
בתענית להרבות בסליחות ובתחנונים, ולא יתכן לעשות כן בערב שבת, לפי שלא יוכלו לטרוח לכבוד השבת. **וריטב"א**
כתב שכעין תענית יחיד הוא, ובעי קבלה מבעוד יום.¹³ **והשו"ע** פסק **כרבינו תם והרא"ש**.¹⁴

בזמן הזה, הואיל ומסתכלין בה, אין קורין אותה אלא בזמנה: רש"י פירש, מסתכלים בה, היינו בקריאת המגילה, לדעת
מתי חל פסח.¹⁵ **הרי"ף** פירש, הואיל ועיניהם של עניים נשואות למקרא מגילה כדי שיחלק להם מעות פורים.¹⁶
והרמב"ם ציין הזמנים שמקדימי לבני הכפרים ליום הכניסה, וכתב **"במה דבירים אמורים שם מקדימין וקוראין ביום
הכניסה? בזמן שיש להם לישראל מלכות. אבל בזמן הזה אין קוראין אותה אלא בזמנה..."**¹⁷

קריאת מגילה לפני י"ד: כתבו **ראשונים** בשם **התוספתא**, שהיוצאים בשיירא והמפרשים בספינה, קורין ב"ד. לא אמרו
להקדים אלא לכפרים. **והראב"ה** כתב בשם **רבותיו**, שאם אין בידם מגילה, מוטב שיקדימו ויקראו, ממה שלא יקראו

9. עיקרה של הסוגיא במסכת עבודה זרה, ל"ו א', ושם יתבאר, בלנ"ד ובעזרת ה' מקורות: רמב"ם (הל' ממרים ב,ג). ראב"ד (הל' ממרים ב,ב). תוספות (עבודה זרה ל"ו א', ד"ה והתנן).
10. וכתב הרא"ש, ולא נהירא, דנהי דנקהלו בו ביום, כיון שקבעו הקריאה ב"ד ובחמשה עשר, מנא לן שיכולין לקרות בו? ועוד, דלא זמן המלחמה גורמת הקריאה, אלא זמן המנוחה, כדכתיב "כימים אשר נחו בהם היהודים" וגו'.
11. וכן מצינו במשה שעשה תענית כשנלחם בעמלק דכתיב ומשה אהרן וחור עלו ראש הגבעה ודרשינן במסכת תענית מכאן לתענית צבור שצריך שלושה.
12. כמו שעשו בימי מרדכי ואסתר כשנקהלו היהודים לעמוד על נפשם. ולא מצינו לו סמך בשום מקום אלא בכאן.
13. זה לשונו: מכל מקום, לא מצינו תענית זה בכלל הצומות שהם גזרת חכמים, אלא כעין תענית יחיד הוא, ואף על פי שחייב אדם להתענות בו משום אל תטוש תורת אמך צריך קבלה מבעוד יום. ולפי שאין לו עיקר גמור, נהגו כשחל פורים באחד בשבת להתענות ביום הה' שלפניו, ואע"פ שהוא יום י"א ולא היה יום קהילה, ולית בהא נמי משום אקדומי פורענותא לא מקדמין.
14. או"ח תרפ"ב. וכתב הרמ"א, ותענית זה אינו חובה, לכן יש להקל בו לעת הצורך, כגון: מעוברות או מניקות או לחולה שאין בו סכנה, ואפילו רק כואבי עינים, שאם מצטערים הרבה לא יתענו ויפרעו אח"כ. וכתב המשנ"ב (ס"ק ד), זה קאי על כואבי עינים; אבל מעוברת, אף שאינה מצטערת אינה מתענה. כ"כ הישועות יעקב. ובאליה רבא מחמיר בזה. אך ביולדת כל ל', גם הוא מיקל. מקורות: גאונים ור"ת (הו"ד ברא"ש). רא"ש (ס"א).
15. כלומר, בזמן הזה שאין השנים מתעברות על פי בית דין (שאז היו בית דין שולחים שלוחים להודיע לכולם מתי התקדש חודש ניסן), והעם מסתכלין בקריאת המגילה, למנות שלושים יום מאותו יום, שאז חל פסח, ואם נקדים הקריאה, יטעו ויאכלו חמץ בפסח, אין קורין אותה אלא בזמנה.
16. וביאר הרא"ש, לפיכך אין קורין אלא בזמנה, שאם יקראו אותה קודם זמנה יחלקו להם מעות פורים ביום קריאתה, כדאמרינן לקמן (ד' ב') גובין בו ביום ומחלקין בו ביום, ומוציאין המעות קודם י"ד, ולא יהיה להם במה לשמוח בפורים, ואמרינן לקמן (ה' א') אבל שמחה אינה נוהגת אלא בזמנה. והא דאמרינן בזמן הזה, לפי שמצויין רוב עניים.
17. ונראה שגרס כגירסה שניה שהובאה ברי"ף, וזה לשונו: ויש שגורסין 'הואיל ומסתכלין בה', כלומר, באותו העת שהיו ישראל מעמידין דתיהם ואין באין לידי סכנה, היו קורין אותה באחד עשר, בשנים עשר, בשלושה עשר. אבל בזמן הזה שמסתכלין ישראל בדתיהם, אין קורין אותה אלא בזמנה, שהן ארבעה עשר וחמשה עשר. וכן ביאר הב"י (תרפ"א). מקורות: רי"ף (א ב בדפיו). רא"ש (ס"א). רמב"ם (הל' מגילה א,ו-ט).

הגיליון מבוסס על ספרי "נתיבי הלכה" על מסכתות השי"ס:
בהסכמת הרבנים הגאונים: הרב שריה דבליצקי זצ"ל,
ויבדלחט"א הרב אשר וייס
והרב שריאל רוזנברג שליט"א.
הארות והערות יתקבלו בברכה.

הלימוד היומי לעילוי נשמת הרב שלום אולתן בן הרב ישראל זצ"ל

כלל. וכן דעתו. וכן כתבו בעל הלכות גדולות והרוקח.¹⁸ והביא ראבי"ה דברי הירושלמי, שכל החודש כשר לקריאת המגילה. ובעל העיטור כתב שאין קורין אותה אלא בזמנה, וגם הנאנסין בכלל. והשו"ע סתם כרוב הראשונים, וכתב שיש אומרים אפילו מתחילת החודש. וכתב הרמ"א דהכי נהוג.¹⁹

כרכין המוקפין חומה וכו' קורין בט"ו: כתב הר"ן, איכא מאן דאמר דכיון דבמוקפין חומה תלינן ביהושע, דוקא בארץ; אבל בחו"ל, אפילו מוקפין חומה מימות יהושע קורין ב"ד, דמה ענין יהושע בחו"ל.²⁰ אבל בתוספות הביאו ראייה שאפילו בחו"ל קורין בט"ו.²¹ וכן דעת הרמב"ן, הגאונים, ועוד. וכן פסק השו"ע^{22, 23}.

שולחן ערוך

(או"ח, הלכות מגילה, סימן תרפח)

- א. כרכים המקפים חומה מימות יהושע בן נון... קורין בט"ו, אפלו אם הם בחוץ לארץ...
- ג. כפרים ועירות גדולות, וכרכים שאינם מקפים חומה מימות יהושע בן נון קורין ב"ד.
- ו. יום חמשה עשר שחל להיות בשבת אין קורין המגלה בשבת, אלא מקדימים לקרותה בערב שבת, וגובים מעות מתנות עניים ומחלקים אותם בו ביום; וביום שבת מוציאים שני ספרים ובשני קורין: ויבא עמלק; ואומרים: על הנסים; ואין עושים סעדת פורים עד יום אחד בשבת.
- ז. המפרש בים והיוצא בשיירא ואינו מוצא מגלה להוליה עמו, יקראנה ב"ג או ב"ב או באחד עשר, בלא ברכה; ואם אי אפשר להמתין עד ימים הללו, יש אומרים שקורא אפלו מתחלת החדש. הגה: והכי נהוג; מיהו אם נזדמן לו אחר כך מגלה, חוזר וקורא אותה ביום י"ד, אפלו קראה תחלה ביום י"ג מכל מקום קרא אותה שלא בזמנה (כל בו ובית יוסף).
- (או"ח, הלכות מגילה, סימן תרפז)
- ב. מתענים ב"ג באדר; ואם חל פורים באחד בשבת, מקדימין להתענות ביום חמישי. הגה: ותענית זה אינו חובה, לכן יש להקל בו לעת הצורך, כגון: מעברות או מיניקות או לחולה שאין בו סכנה, ואפלו כואבי עינים, שאם מצטערים הרבה לא יתענו ויפגעו אחר כך, אבל שאר בריאים לא יפגעו מן הצבור (חדושי אגדה בשם מחזור ויטר). ואם חל פורים ביום א', שמתענין ביום ה' שלפניו, וכל בו ברית מילה, מתר לאכל על המילה, ולמחר ביום ו' יתענו האוכלים (הגהות מנהגים).

18. והיא דתוספתא בדאפשר לו לקרות עמהם.

19. או"ח תרפח, ז. מקורות: מרדכי (מגילה סי' תשעז). בה"ג (הל' מגילה, סי' יט). הרוקח (סי' רלו). העיטור (עשרת הדברות, הלכות מגילה).

20. ועוד, דבגמרא אמרין דילפינן פרזי פרזי, ולבד מערי הפרזי בארץ ישראל כתיב! ואף על פי שסתם שנינו כרכים המוקפין, כיון שהזכירו מימות יהושע, על כרכין שלו משמע.

21. מדאמרין (ה' ב') רב אסי קרא מגילה בהוצל בארביסר וחמיסר, מספקא ליה אי מוקפת חומה וכו' אי לא והוצל בחוץ לארץ היתה כדאמרין בסוף כתובות (ק"א א'), ובערבי פסחים (ק"ג ב'), ולקמן (כ"ט א'). וכתב הר"ן שאינה ראייה, לפי שכתוב במקצת הנוסחאות רב אסי קרא מגילה בהוצל דבנימין. וכן גריס רש"י ופירש דתרי הוצל הו.

22. או"ח תרפח, א. מקורות: ר"ן (א ב - ב א ברי"ף, ד"ה כרכין). ריטב"א (ב' א', ד"ה כרכים).

23. דין סמוך ונראה יתבאר, בעזרת ה', בדף ג' ב'.